

בענין ביכורים*

מכות דף י"ח. אמר רב אושעיה הפריש ביכורים קודם לחג ועבר עליהם החג יקבו. הנה זה ודאי דביכורים שייך בהם שאלה על הפרשתם שהרי מפורש בכ"מ תרומה קרי' רחמנא, וברמב"ם ה' בכורים פ"ג, וא"כ בודאי מהני שאלה על הפרשתם כמו על הפרשת תרומה. והסברא נותנת כך בלא"ה, כיון דבלא קדושת פה א קדשי וכיון דלא קדשי רק ע"י פה למה לא תועיל שאלה. ולפי"ז תהי' מכאן יובתא על הט"ז ביר"ד סי' שכ"ג שתמה אם מהני שאלה מכח תערובת למה סאה רומה טמאה שנפלה לפחות ממאה חולין ירקבו למה לא ישאלו עליה, ומזה העלה לא מהני שאלה אם הפתח הוי רק ע"י תערובת, והנה"כ שם תירץ דבאמת מיירי לא שאלה וע"י שאלה מותר באמת, והט"ז לא ניח"ל בהך תירוצא דה"ל למיתני קנתא, יעו"ש. וקשה עליו מכאן שהרי היכי דהוה הפתח מגופא כגון בשחוטי חוץ ודה הט"ז דמהני ביה שאלה אפי' אם בא ע"י מעשיו ששחטו כחוץ, וא"כ ה"נ הפריש ביכורים קודם החג ואחרן אחרי החג ודאי דמהני ליה שאלה דהא הוי' גופיה, וא"כ למה ירקבו ולא ישאל עליו, וא"ל דמיירי שא"ל ביכורים אחרים ואם שאל עליהם לא יקיים מצות ביכורים כלל אבל אם לא ישאל קיים מצות הפרשה כ"פ, ז"א שהרי בידו לשאול עליו ולעקור ההפרשה הראשונה ולהפריש מחדש א"כ ה"ל כאילו הפרישו לאחר החג ויהי' מביא ואינו קורא וזה עדיף טפי משנאמר יקבו, ובע"כ מוכח דמיירי בענין שאינו רוצה לשאול עליו ולא חש למתני תקנתא. ד האמת נ"ל דכה"ג אף שלא נשאל עליו הי' ראוי לומר שמביא ואינו קורא כדין הפרישן לאחר החג שהרי עכ"פ בידו לשאול עליו ולהפרישן מחדש וא"כ נימא יון שבידו לשאול עליו יהי' נחשבים ראויין כאילו כבר נשאל, שהרי כיו"ב מצינו פסחים דף סב. דאמרינן שם שחטו למולין ע"מ שיתכפרו בו ערלים רבה אמר כשר י"ח אמר פסול, ומסיק שם הש"ס דטעמא דרבה הוי דבעינן חבירו דומיא דידיה מה וא דבר כפרה חבירו נמי דבר כפרה אבל ערל לאו בר כפרה הוא, ור"ח סבר כיון בר חיובא הוא בר כפרה הוא דאי בעי מתקן נפשיה, ומסיק שם הש"ס דבהואיל מחוסר מעשה קמפליגי יעו"ש, והנה הרמב"ם פוסק שם כר"ח דאמרינן הואיל אף מחוסר מעשה ובאופה מיו"ט לחול פוסק כרבה דאמרינן הואיל אף לקולא, וא"כ פי"ז אף שלא נשאל עדיין הוי ראוי הואיל ובידו לשאול עליו א"כ נחשבם ראויים הביא ולמה לא יביאם בלא קריאה כך. ובזה הי' נראה לישב דברי הרמב"ם!

מכת"י עיטור סופרים ח"ד. חד"ת אלו הם המשך לחד"ת המובאים בעיטור סופרים ח"א וח"ב. הכוונה לקושית הכ"מ דפ"ד מה' בכורים הי"ג על מה שפסק הר"מ שהמפריש בכורים קודם החג ועבר עליהן החג מביא ואינו קורא וזה שלא כמימרא דרב הושעיא במכות י"ח: עיין בעיטור סופרים הנ"ל.

בפשיטות די"ל שלא יסבור רב אושעיה כרבה בפסחים דס"ב, דלא אמרינן הואיל במחוסר מעשה, ולכן ירקבו אם אינו שואל עליהם, אבל אנן דקימל"ן דאמרינן הואיל אפי' במחוסר מעשה א"כ ה"נ כיון דבידו לשאול עליהן כשרים להביאם בלא קריאה.

מיהו היותר נראה לישב דעת הרמב"ם, ויתישבו נמי דברי הט"ז הנ"ל מ"ט לא תני תקנתא דשאלה, ובפרט דאמורא צריך לפרש דבריו יותר וכמ"ש בכ"ד והט"ז בסי' ס"ט, א"כ מ"ט לא פירש ר"א את דבריו דבשאלה לא ירקבו, ולכך נראה דאף שאלה לא מהני בזה, והוא כיון דעכ"פ נעשו ראויים לביכורים להביא ולקרות ושוב נדחו הוי נראה ונדחה ואינו חוזר ונראה, וכ"מ בתוס' פ"ד דגיטין ד"ה מביא ואינו קורא שמטעם דיחוי הוי יעו"ש, ולפי"ז שפיר ל"מ בהו שאלה ממנ"פ, אם לא יביאן אח"כ ביטל מצות ביכורים לגמרי ואם אינו שואל קיים עכ"פ ההפרשה, ואם יחזור ויביאן מחדש הרי כיון שנדחו אין חוזרים ונראים, ולפי' דוקא ירקבו, דשאלה ל"מ דנראה ונדחה אינו חוזר ונראה. ולפי"ז הגה באמת ביכורים אין להם דין קרבן רק דין תרומה כמשכ"ל ולפי' אין להם דין קדשים רק כשאר מצוות בעלמא, ולפי"ז הגה בפ"ג דסוכה ובע"ז דף מ"ו מביעא שם בש"ס אם יש דיחוי אצל מצוות בנראה ונדחה או לא ולא איפשטא, והנה הרמב"ם והפוסקים פסקו כיסהו הרוח ותזר ונתגלה חייב לכסות ומשמע בפשיטות דבברכה, ותמה המג"א בסי' תקפ"ו כיון דהוי איבעיא דלא איפשטא הל"ל דיכסה מספק. והנה בחידושי סי' תרמ"ו ביארתי שם בישוב דברי הרמב"ם והעולה משם בקיצור דמקורו הוי מסוטה דף ט"ו ע"ב נתאכמו והחזירן. לתוך כבשן האש ונתלכנו מהו, ועיי"ש בתוס' שהקשו דלמה מבעיא חדא מלתא בשני מקומות בסוכה הנ"ל ובסוטה, וכתבנו לישב עפ"י דברי הש"ס זבחים דף צ"ו דפריך וניהדריה לכבשונות ומשני אין עושין כבשונות בירושלים, ועמדו שם התוס' דכאן פשיטא ליה דמהני החזרת כבשונות לומר פנים חדשות באו לכאן ובסוטה מבעיא ליה, וכתבנו לישב דבסוטה מבעיא על דבר זה עצמו אם מהני פ"ח לענין דיחוי אצל מצוות, וכתבנו לישב בזה דברי הרמב"ם דהחזרת כבשונות מהני די"ל דהבעיא בסוטה הוי באת"ל כיון דיש דיחוי אצל מצוות מ"מ אפשר דפ"ח מהני לעוקרו מדיחוי או אפי' זה לא מהני. והנה דעת הגאונים הביאם הב"י דהיכי שאין האת"ל מפורש לא קימל"ן כאת"ל, ולכך ניחא אע"ג דדחוי אצל מצוות הוי ספק מ"מ בבעיא דסוטה פוסק דהוי כודאי מכח ס"ס אולי לגמרי אין דיחוי אצל מצוות ואת"ל יש דיחוי אולי פנים חדשות מהני לעוקרו מדיחוי. ובזה ישבנו תמיהת המג"א הנ"ל למה פסקינן דחייב לכסות מכח ודאי די"ל דמ"ש בסוכה ל"ג דר"פ גופיה מבעיא ליה אם אין דיחוי כודאי או רק לחומרא, אין הכוונה שעל גוף הדין של חזר ונתגלה מבעיא ליה אי הוי ודאי או ספק, דא"כ הוה ליה למימר דריו"ח מבעיא ליה דהרי עיקר מחדש דין זה הוי ריו"ח, אך הכוונה דבודאי לישנא דריו"ח דחייב לכסות הוי בתורת ודאי אלא די"ל בו כיון דהי' מכוסה מהעין אף שחזר ונתגלה הוי כמו פנים חדשות באו לכאן, וכמו החזירן לכבשונות

י"ל דמהני, ולכך מספ"ל להש"ס שם אם ר"פ פשיטא ליה דל"מ פ"ח לתקן הדיחוי
 לא כרבא דמספק"ל אי מהני פנים חדשות לתקן הדיחוי, וא"כ ע"כ מפשט פשיטא
 י"ה דאין דיחוי אצל מצוות, דאל"כ אמאי יכסה בודאי ומשמע בברכה, או"ד ר"פ
 פוקי מספקא ליה אם יש דיחוי או לא ומה דמכסה בתורת ודאי ובברכה הוא משום
 מספ"ל ג"כ כרבא אם מהני פ"ח בדיחוי ולכך בכיסוי מכסה בברכה מכח ס"ס,
 בעלמא היכא דל"ש פ"ח נשאר בספק אם יש דיחוי, ומה דקאמר ר"פ ז"א אין
 דיחוי היינו דעכ"פ מספק אין דיחוי, דאם בודאי יש דיחוי א"כ נהי דפ"ח הוי כספק
 נכתי היה לו לכסות בלא ברכה, ומדמברך ע"כ שגם זה הוי כספק אם יש דיחוי אם
 לא והוי ס"ס בדיחוי, ולכך הרמב"ם לטעמיה שפוסק בסוטה דמהני פ"ח מכח ס"ס
 כך גם בחזר ונתגלה פוסק דמכסה וסתם בה"ז בברכה, ובעלמא הוי ספק יע"ש
 הארכתי בזה. ועיי"ש בש"ס ובזבחים והבן.

ולפי"ז א"ש דכאן נמי דחכם עוקר את הנדר מעיקרו וכלא הי' דומה להחזרת
 בשונות וי"ל פ"ח ב"ל ותליא בבעיא דרבא הנ"ל, דאם מהני פ"ח א"כ ה"נ מהני
 בהן שאלה לחזור ולהפרישן מחדש, והוי כמו אם הפרישן אחר החג, אבל אם לא
 מהני פ"ח לתקן הדיחוי שוב א"י להביאם כיון דנשאר בספק אם יש דיחוי אצל
 מצוות, ולכך הא דקאמר ירקבו הוא או משום דפשיטא ליה דיש דיחוי אצל מצוות
 חולק על ר"פ ור"ל בע"ז מ"ו. דמספ"ל, או דמספק"ל אם יש דיחוי אצל מצוות רק
 פשט"ל דפ"ח ל"מ, ולכך כיון דהוי רק חדא ספיקא לכך ירקבו, אבל אנן לדידן
 קימל"ן כר"ל ור"פ דבעיא דלא איפשטא בדיחוי א"מ וגם קימל"ן כרבא בסוטה
 מבעיא ליה אם מהני פ"ח, א"כ גם גבי ביכורים ס"ס הוי, וכמו דפסק בכבשונות
 בחזר ונתגלה דהוי כודאי ה"נ בביכורים מביא ואינו קורא, והיינו באמת ע"י שאלה
 שואל עליהם וחזר ומפרישן מחדש. ומה שלא ביאר כן הוא כדרכו שאינו פוסק
 מה שאינו מפורש בגמ' וסומך על המעיין וכמוש"כ הראשונים בכ"ד, או משום
 בידו לשאול אע"פ שלא שאל ל"ש דיחוי כיון דבידו לתקן.

ואין לסתור דברינו דאי הוה בידו לשאול ל"ש דיחוי כיון דבידו לתקן, ז"א, דכבר
 זכחת בחיבורי לאו"ח וכ"מ דל"מ בידו לתקן, וכך לי דחי' בידים ובידו לתקן כמו
 א דחאו בידים ואין בידו לתקן, ותליא בבעיא דיש דיחוי אצל מצוות. וא"כ ה"נ
 יון דדחאו בידים שהי' בידו להביאן קודם החג, גם הפרישן קודם החג, א"כ ל"מ
 בידו לתקן, וא"ש דברינו הנ"ל ודוק היטב.

והנה עפ"י ענין הנ"ל הי' נראה לישיב גם דברי הכ"מ שתמהנו עליו לעיל, והוא
 שום לב לדעת הרמב"ם שם פ"ב ה' כ"ב דהמפריש ביכוריו להעלותן לירושלים לא
 שלחם ביד שליח, ואם לקטן ע"מ לשלחם ביד שליח הר"ז מותר לשלחן, והנה כתב
 ל דינו לענין לכתחילה וכדיעבד לא הזכיר כלל, ואח"כ בפ"ד ה"ח העתיק הך
 ינא של ריב"ח דבצרן ושגרן ביד שליח, וז"ל הפריש בכוריו ושלחן ביד אחר ומת
 שליח בדרך אע"פ שחזר והביאן הוא אינו קורא, שנא' ולקחת ובאת עד שתהא
 קיחה והבאה כאחד. וקשה לי כיון דהך ירושלמי שמחלק בין בצרן תחילה לשגרן

ביד שליח או לא נאמרו ע"ד ריב"ח כמו"ש תוס' בגיטין מו: ד"ה מביא ואינו קורא, א"כ ה"ל להעתיק דין זה על גוף דברי ריב"ח ולחלק דמה דקאמר בשלחן ביד אחר ומת ה"ז מביא בעצמו היינו רק בכצרון תחלה לשלחן ביד שליח אבל בשלחן להביאם בעצמו ירקבו.

והנה מדי דברי בזה אזכיר מה שיל"ע בגוף דברי הרמב"ם בפ"ב הכ"ב שתחילה כתב שהמפריש בכוריו להעלותן בידו לירושלים לא ישלחם ביד אחר, משמע שדוקא אם התנה בפירוש להעלותם בידו, אבל אם הפרישן סתם מותר לשלחן ביד שליח, ואח"כ כתב אם הפרישן ע"מ לשלחן ביד שליח מותר לשלחן משמע הא סתם לא ישלחם ביד שליח והוי תרתי דסתרי. אך לפמ"ש בתשובה דבהפרישן סתם תליא בדין ברירה ובדרבנן יש ברירה א"ש, כיון דקימל"ן אין עושין ספק דרבנן לכתחילה, וא"כ דייק הרמב"ם שפיר דבהפרישן בפירוש ע"מ לשגרו ע"י שליח מותר לשלחן ע"י שליח כי בזה אין ספק בדבר, ולהיפוך היכא דהפרישן בפירוש להביאן בעצמו אז לא ישלחם ע"י שליח אפי' היכא דא"א להביאם בעצמו, ואף דשעה"ד כדיעבד דמי מ"מ אסור לו לשלחן ע"י שליח, אבל בהפרישן סתם כיון דזה תליא בדין ברירה הרי בדרבנן יש ברירה, והיינו מטעם דספק דרבנן להקל, ולכך היכא דא"א לו להביאן בעצמו הוי כדיעבד ומותר לשולחן ע"י שליח, אבל היכא דאפשר להביאן בעצמו לא ישלחן ע"י שליח דאין עושין ספק דרבנן לכתחילה, וא"ש ודוק היטב. ולפי הדברים הנ"ל א"ש דברי הכ"מ הנ"ל דהנה כתבו התוס' בפ"ג דפסחים דהיכא דאפשר בלא הואיל אין לעשות ע"י הואיל, ולפי"ז א"ש דדברי הירושלמי דמוקי הך דריב"ח דמיירי שכבר בצרן ושגרו ביד שליח ומת שליח בדרך דאין מותר להביאן רק כשבצרן בתחילה לשגרו ע"י שליח זה ודאי דר' אושעיה דמוקי כן בירוש' כמוש"כ התוס' כן בפ"ד בשם הירוש' בשם ר"א בודאי לשיטתו אזיל דס"ל המפריש בכורים ועבר עליהם החג ירקבו ול"ל תקנתא דשאלה, ולכך אפילו כדיעבד שכבר שלחן ומת השליח ולא בצרן תחילה לשם כך ראוי להיות ירקבו. אבל אנן לדידן דש"ס שלנו סתמא אמר לדברי ריב"ח כמש"כ הכ"מ, ובע"כ ס"ל דריב"ח מיירי בכל ענין, והיינו כיון דאפילו לא בצרן בתחילה ע"ד לשלחן הרי עדיין אפשר לשאול עליהן ולהפרישן מחדש לשם כך, ושוב אע"פ שלא שאל עליהן הריהם ראויים מכח הואיל, ולכך פסק הרמב"ם לדברי ריב"ח סתם דדיעבד בכל ענין כשרים, מיהו לענין לכתחילה שפיר למד מדברי הירוש' הנ"ל כיון דלכתחילה אין לעשות על סמך הואיל, ולכך לענין לכתחילה שפיר נשאר דין הירוש' במקומו כמו דס"ל להירושלמי לענין כדיעבד היכי דלא שייך הואיל יש לחלק בין בצרן מתחילה ע"מ להעלותן בעצמו או לא כן הוי לדידן לכתחילה דלא סמכינן אהואיל, לכך בבצרן להביאן בעצמו לא ישלחם ביד אחר, ובבצרן תחילה לשם שליח מוכח מהירוש' הנ"ל דכשרים בלא הואיל דהרי לדידיה לא מהני הואיל ולכך ה"ה לדידן אפילו לכתחילה מותר כה"ג, ודוק, כן נראה להמליץ בעד הכ"מ. גם לפי דרכינו לישיב דיוקי הרמב"ם מכח ברירה א"ש ג"כ דברי הכ"מ דכונתו

דס"ל דזה תלוי בדין ברירה, לכך קאמר דמדברי ריב"ח למד לה דקאמר סתם גרן ושגרן ביד שליח דמשמע אף שבצור סתמא ושגרן ביד שליח מהני מכה ברירה מרינן אגלאי מלתא למפרע דהיתה כוונתו ע"מ לשלחן ביד השליח, והירושלמי מוקי לה דהתנה בפירוש היינו דר"א לשיטתיה דס"ל דגם באחרן עד לאחר החג קבו ולכן גם כאן לא מהני ברירה, אבל הש"ס דילן שאינו מפרש דברי ריב"ח כן ל דריב"ח מיירי בסתמא, אולם כ"ז לענין דיעבד בזה שפיר קיימל"ן דבדרבנן יש יירה אבל לכתחילה לשלחן אין עושין ספד"ר לכתחילה, לכך שפיר נשאר הירוש' הלכה לענין לכתחילה.

והנה בהיותי בזה נזדמן לי חידושי הר"ן על גיטין ומדי עברי בין בתרי אמריו קדושים ראיתי בספ"ד דגיטין גבי בצרן ושגרן ביד שליח שפי' דוקא שבצרן שליח אבל אם בצרן הוא אין קפידא אם שגרן ביד שליח יעו"ש. ודבריו תמוהים, דא, דבירושלמי שהביאו שם תוס' ופוסקים מבואר איפכא דמיירי דבצרן הוא ע"מ שגרן ע"י שליח ואם בצרן ע"מ להביאם בעצמו אם שלח ביד שליח ירקבו, א"כ כבואר שלא כהר"ן, גם ראייתו ממ"ש שרשאי ליתנו בדרך ביד בנו ומוכח שגם הולכה ע"י אחר אני קורא ולקחת ובאת, ראייה זו צ"ע, דהתם נתן רק לפי שעה ד"ד שכשיבאו להר הבית יטלנו בעצמו, אבל הכא מיירי ששגרן ביד שליח ע"ד השליח יכניסם להר הבית ולעזרה והשליח עשה וגמר ההבאה לכך מביא ואינו דא, וצע"ג.